

**ДО ПИТАННЯ ПРО НЕДОЦІЛЬНІСТЬ ПОДАЛЬШОГО
УСКЛАДЕННЯ СТАТТІ 111-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКОНОПРОЄКТУ
РЕЄСТР. № 7223 ВІД 28 БЕРЕЗНЯ 2022 РОКУ)**

Акімов М. О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Проблема кримінально-правової оцінки колабораціонізму є сьогодні безперечно однією з найбільш актуальних у науці кримінального права. Варто нагадати, що пропозиція криміналізувати це діяння висловлювалася ще понад десять років тому, під час опрацювання законопроекту «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», проте в остаточній редакції Закону України від 15 квітня 2014 року [1], далі – Закон № 1207-VII, відповідні положення були відсутні. Ситуація докорінним чином змінилась після 24 лютого 2022 року: Законом України від 03 березня 2022 року № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [2] Кримінальний кодекс (далі – КК) України [3] був доповнений статтею 111-1 «Колабораційна діяльність».

Сам лише обсяг цієї статті (вісім частин, що містять вісімнадцять окремих складів кримінальних правопорушень, та примітка, що складається з чотирьох пунктів) свідчив про складність та багато вимірність поняття, про яке йдеться. Тому не дивно, що цю законодавчу новелу практично одразу почали критикувати і науковці, і практики, справедливо вказуючи і на відсутність єдності термінологічного апарату, і на невідповідність кримінального покарання за колабораційну діяльність принципу пропорційності його призначення, і на складність розмежування діянь, передбачених статтями 111, 111-1, 111-2 та 436-2 КК України, тощо.

Проте замість належного реагування та вжиття заходів із усунення наведених недоліків деякі суб'єкти права на законодавчу ініціативу, виходячи з намагання скористатись ситуацією, що склалася, та керуючись виключно швидкоплинними популістськими міркуваннями, почали вносити на розгляд Верховної Ради України законопроекти, що за своїм змістом здатні лише погіршити і без того не надто досконалий кримінально-правову норму.

Так, законопроект реєстр. № 7223 від 28 березня 2022 року «Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо розширення переліку кримінальних правопорушень за здійснення колабораційної діяльності» [4], далі – законопроект 7223, має на меті, як зазначається у пояснювальній записці, встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, яка буде застосовуватись до громадян України, що мають російське громадянство (підданство). Утім, вивчення законопроекту 7233 свідчить не тільки про сумнівний (з точки зору доцільності) характер запропонованих змін до чинного КК України, але і про те, що ці зміни суперечать чинному вітчизняному законодавству.

Так, суб'єкт права на законодавчу ініціативу, обґрунтовуючи доцільність криміналізації наявності у особи громадянства (підданства) іншої держави, яка здійснює збройну агресію проти України, висловлює сумнів у тому, що громадяни України, які мають паспорти та громадянство держави-агресора, вірять в перемогу України і нібито в кращому випадку очікують на закінчення війни, а в гіршому є потенційними агентами окупантів. За таких умов, на думку розробника законопроекту 7223, російський паспорт використовується як «запасний аеродром», що в умовах воєнного стану є абсолютно не припустимим.

Як відомо, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення (частина перша статті 2 КК України), тобто сукупність встановлених законом обов'язкових ознак, що характеризують певну вольову активну чи пасивну поведінку людини як кримінальне правопорушення.

У свою чергу громадянство – це правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках (абзац другий статті 1 Закону України «Про громадянство України» [5]). Звідси випливає, що перебування громадянина України у громадянстві (підданстві) іншої держави лише характеризує його певний правовий статус, не може вважатись актом суспільно небезпечної поведінки та не має бути криміналізоване, позаяк кримінальне покарання – найбільш суворий вид державного примусу – повинно застосовуватись виключно за діяння, що завдають (чи створюють загрозу заподіяння) шкоди охоронюваним цінностям.

Більше того, значна кількість громадян України після 1991 року та аж до 2022 року з різних причин набула громадянства інших держав (у тому числі і держави-агресора), тому притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності тепер просто позбавлене логічного пояснення. Ймовірна ж схильність особи, яка є громадянином України та одночасно громадянином держави-агресора, до надання підтримки (сприяння) останній не є і не може бути підставою для кримінальної відповідальності –

останньою, як вже зазначалося, є лише конкретне діяння, що містить ознаки складу кримінального правопорушення.

Не повинно розглядатись як кримінально каране діяння і набуття громадянином України, який проживає на окупованій території, громадянства держави-агресора. Загальновизнано, що на такій території держава-агресор прагне у будь-який спосіб розірвати зв'язки між населенням та Україною, серед іншого спонукаючи мешканців до набуття її громадянства. У подібній обстановці, навряд чи можна вести мову про добровільність відповідного рішення громадянина України, а відтак, і про наявність підстав для відповідальності. Більше того, відповідно до частини шостої статті 5 Закону № 1207-VII примусове автоматичне набуття громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території, громадянства Російської Федерації не визнається Україною та не є підставою для втрати громадянства України.

Нарешті, щонайменше дискусійною є запропонована суб'єктом права на законодавчу ініціативу санкція за діяння, передбачене частиною другою статті 111-1 КК України (у редакції законопроекту 7223), – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої. У науці кримінального права є усталеною точка зору про те, що даний вид кримінального покарання призначається з урахуванням характеру кримінального правопорушення, вчиненого засудженою особою за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, та якщо суд з огляду на обставини справи визнає за неможливе збереження за такою особою права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Яким чином це кримінальне покарання може бути застосоване до осіб, які не обіймають певних посад та (або) не займаються певною діяльністю (як-от, студентів, пенсіонерів, рядових працівників та ін.), залишається хіба що здогадуватись.

Незважаючи на викладені вище недоліки законопроекту 7223 та тривалий час, що минув з його реєстрації, він досі включений до порядку денного Верховної Ради України [3]. Залишається сподіватись, що здоровий глузд народних депутатів обумовить відхилення цієї законодавчої ініціативи.

Література

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-VII#Text> (дата звернення: 04.09.2025).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну

діяльність : Закон України від 03 березня 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення: 04.09.2025).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2314-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 04.09.2025).

4. Про внесення змін до статті 111-1 Кримінального кодексу України щодо розширення переліку кримінальних правопорушень за здійснення колабораційної діяльності : законопроект реєстр. № 7223 від 28 березня 2022 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/39302> (дата звернення: 04.09.2025).

5. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 04.09.2025).

6. Про порядок денний тринадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання : постанова Верховної Ради України від 11 лютого 2025 року № 4229-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4229-IX#Text> (дата звернення: 04.09.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-550-4-2>

ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ІНФОРМАЦІЙНА СФЕРА ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ЧИННИКИ УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Арістова І. В.

*докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри адміністративного та інформаційного права,
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

В умовах правового режиму воєнного стану в Україні реалізація державної політики щодо досягнення Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) [1] набуває особливого значення, оскільки орієнтує суспільство не лише на забезпечення ефективного протидіювання, але й на формування міцного підґрунтя для післявоєнного відновлення країни. Представники наукової юридичної спільноти, усвідомлюючи важливість формування юридичного механізму досягнення ЦСР, проводять свої дослідження, використовуючи правові інструменти різних галузей права. Наприклад, у роботі [2]